

บทบาททางสังคมของโทะชิโยะริ (年寄) ในฐานะผู้นำพิธีกรรมในช่วงกลางสมัยเอโดะ: วิเคราะห์เกี่ยวกับงานเทศกาลทะอะโซะบิ (田遊び)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์ที่จะศึกษาบทบาททางสังคมของโทะชิโยะริ (年寄) ในช่วงกลางของสมัยเอโดะ เนื่องจากมีงานวิจัยกล่าวว่าเมื่อมีการแต่งตั้งนะบุชิ (名主) ขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้วทำให้โทะชิโยะริซึ่งเดิมเคยเป็นผู้นำหมู่บ้านมีบทบาทลดลง เป็นเพียงผู้นำประกอบพิธีกรรมในงานเทศกาลของหมู่บ้านเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม พิธีกรรมในเทศกาลมีความเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบในสังคม การเป็นผู้นำพิธีกรรมนั้นจึงหมายถึงการมีสถานะภาพทางสังคมที่มีอำนาจในการควบคุมสังคม หมายความว่าบทบาททางสังคมของโทะชิโยะริในช่วงกลางสมัยเอโดะนั้น ไม่ได้ลดน้อยลงแต่อย่างใด งานวิจัยนี้เป็นการศึกษางานเทศกาลทะอะโซะบิ (田遊び) โดยใช้แนวคิดทางคติชนวิทยาควบคู่กับแนวคิดทางประวัติศาสตร์ วิเคราะห์บทบาททางสังคมของโทะชิโยะริ โดยใช้เอกสารชิ้นต้นจากบ้านของยะสุอิ (安井) ที่เป็นนะบุชิของหมู่บ้านโทะคุมะรุในสมัยเอโดะ

คำ

สำคัญ

โทะชิโยะริ, เทศกาลทะอะโซะบิ, คติชนวิทยากับประวัติศาสตร์, ลำดับชั้นทางสังคม, ผู้นำพิธีกรรมในสมัยเอโดะ

Social role of the Toshiyori, enforcers of ceremonies, in the middle Edo period: Analysis of the festival of Ta'asobi

Abstract

The purpose of this paper is to clarify the social role of the Toshiyori in the middle Edo period. Until now, Japanese history studies have maintained that the social role of a Toshiyori, who was a village chief in the pre-Edo era, was limited to one of ceremony by the Nanushi, who was designated the new village chief in the Edo era. However, conducting festivals and performing rituals were closely related to the social class of a village. In other words, a Toshiyori as the ceremonial enforcer had social power. This research focuses on the Ta'asobi festival in the Tokumaru Village, analyzed it using the concepts of historical studies and folklore studies, and showing the social role of a Toshiyori. This paper uses historical documents from the house of Yasui, who was a Nanushi of Tokumaru Village during the Edo period.

Key words

Toshiyori, Festival of Ta'asobi, Historical studies, Social class, Ceremonial enforcer

1. บทนำ

ตั้งแต่สมัยมุโรมะชิถึงสมัยเซ็งโงะกุ หรือตั้งแต่ช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 14 จนกระทั่งครึ่งแรกของศตวรรษที่ 16 ซึ่งเป็นยุคก่อนหน้าสมัยเอโดะนั้น หมู่บ้าน (郷村) ต่างๆ มีลักษณะการปกครองดังนี้คือ กลุ่มผู้นำพิธีกรรมในงานเทศกาลของหมู่บ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองหมู่บ้าน โดยหัวหน้ากลุ่มผู้นำพิธีกรรมมีชื่อเรียกว่า “โทะชิโยะริ (年寄)” ทำหน้าที่เป็นผู้นำการปกครองของหมู่บ้าน ทำหน้าที่จัดประชุมเพื่อร่างกฎระเบียบของหมู่บ้าน และเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในตัดสินพิจารณาประเด็นต่างๆ ของหมู่บ้าน ซึ่งการปกครองในลักษณะนี้แสดงให้เห็นว่าแต่ละหมู่บ้านค่อนข้างมีอิสระในการปกครองตนเอง ไม่ได้อยู่ภายใต้การรวมศูนย์อำนาจของรัฐบาลกลาง (藤木, 1998; 勝俣, 1996) และกล่าวได้ว่า โทะชิโยะริจะมีบทบาททางสังคมแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ บทบาทการเป็นผู้นำทางการปกครอง และบทบาทการเป็นผู้นำทางวัฒนธรรม

ต่อมาก่อนที่จะเข้าสู่สมัยเอโดะ หรือตั้งแต่ครึ่งหลังของศตวรรษที่ 16 ได้เริ่มมีระบบการแบ่งชนชั้น เพื่อปกครองกลุ่มชาวนาและเรียกเก็บภาษี รัฐบาลกลางได้มีการตรวจสอบที่ดินและกำหนดเขตแดนของแต่ละหมู่บ้าน รวมถึงแต่งตั้งผู้นำหมู่บ้านขึ้นมาใหม่ เรียกว่า “นะนะชิ (名主)” โดยมอบอำนาจให้เป็นผู้แทนโชกุน สามารถจัดการกิจการภายในแต่ละหมู่บ้านโดยอัตโนมัติ มีหน้าที่กำหนดกฎระเบียบของหมู่บ้านให้สอดคล้องกับนโยบายจากรัฐบาลกลาง และมีอำนาจในการตัดสินพิจารณาประเด็นต่างๆ ในหมู่บ้าน (澤登, 2000, 2010) ทั้งนี้ได้มอบหมายให้โทะชิโยะริทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยนะนะชิ (水本, 1993)

เมื่อเข้าสู่สมัยเอโดะ (1603-1867) บทบาทของโทะชิโยะริในการเป็นผู้นำและเป็นผู้กำหนดกฎระเบียบเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้ค่อยๆ ลดลงจนกระทั่งกลางศตวรรษที่ 17 บทบาทของโทะชิโยะริเหลือเพียงการเป็นผู้นำการประกอบพิธีกรรมในงานเทศกาลของหมู่บ้านเท่านั้น ซึ่งหมายความว่าบทบาททางการปกครองของโทะชิโยะริได้สิ้นสุดลง (水本, 1987) จากการที่โทะชิโยะริมีสถานะภาพเป็นเพียงผู้ช่วยนะนะชิ

ดังกล่าวจึงไม่ถูกหยิบยกมาเป็นประเด็นในการศึกษาวิจัยเท่าใดนัก

แต่งงานวิจัยนี้จะชี้ให้เห็นว่า ถึงแม้จะมีสถานะภาพเป็นเพียงผู้ช่วยนะนะชิก็ตาม หากมองในมุมมองด้านประวัติศาสตร์แล้ว วัฒนธรรมเป็นตัวกลางสำคัญที่จะเชื่อมโยงสังคมเข้าด้วยกัน (トムソン, 1982) และมุมมองในด้านคติชนวิทยานั้นการเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในเทศกาลเป็นสิ่งที่มียทางสังคม เนื่องจากเทศกาลหรือวัฒนธรรมประเพณีเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวผู้คนในชุมชนไว้ด้วยกันภายใต้จิตสำนึกการเป็นเจ้าของวัฒนธรรมประเพณีนั้นร่วมกัน (Radcliffe-Brown, 1952) จิตใจที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนซึ่งเชื่อมโยงกันโดยเทศกาลนั้นจะกลายเป็นสายใยก่อให้เกิดระเบียบในสังคม และเกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อต่อต้าน ประท้วง และมุ่งไปสู่การปกครองด้วยตนเองอย่างอิสระในที่สุด (バルセ, 1980) ดังนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า เมื่อพิจารณาจากแนวคิดทางคติชนวิทยาและแนวคิดทางประวัติศาสตร์ควบคู่กันดังกล่าวแล้ว การเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรมในงานเทศกาลหรือการมีบทบาททางวัฒนธรรมจึงเกี่ยวข้องกับการปกครองและการจัดระเบียบในสังคมของแต่ละชุมชน ดังนั้นการที่โทะชิโยะริมีบทบาททางวัฒนธรรมที่เป็นผู้นำพิธีกรรมจึงเปรียบเสมือนการมีบทบาทด้านการเมืองการปกครองเช่นเดิม หมายความว่าแท้จริงแล้ว บทบาททางสังคมของโทะชิโยะริไม่ได้ลดน้อยลงแต่อย่างใด

งานวิจัยนี้จะวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของโทะชิโยะริ ซึ่งเป็นผู้นำของกลุ่มมะสิริชู (祭り衆) ที่ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมในงานเทศกาลทะอะโอะชิ (田遊び) ที่จัดขึ้นที่ศาลเจ้าคิยะโนะ (北野神社) ในหมู่บ้านโทะคุมะรุ (徳丸¹) ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อขอพรต่อเทพเจ้าให้เก็บเกี่ยวได้ผลผลิตที่ดีขึ้น และขอความคุ้มครองให้มีลูกเต็มบ้านหลานเต็มเมืองและเจริญเติบโตอย่างแข็งแรงในวันขึ้นปีใหม่ เป็นพิธีกรรมที่มีการแสดงให้เห็นถึงขั้นตอนการทำงานตลอดทั้งปี (新井, 1970) และเป็นพิธีกรรมสำคัญที่ได้รับการจดทะเบียนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมแห่งชาติ แต่งานวิจัยที่ผ่านมาามีเพียงการศึกษา

¹ ที่หมู่บ้านโทะคุมะรุอยู่ใกล้ๆ เอโดะ ซึ่งระยะห่างจากปราสาทเอโดะประมาณ 15 กม. ในปัจจุบันอยู่ที่อิตะบะชิ จังหวัดโตเกียว (若曾根, 2003, 83-88)

เกี่ยวกับทะเลอะโอะชิบิในมุมมองด้านคติชนวิทยา (折口, 1995; 本田, 1967) หรือประวัติศาสตร์ความบันเทิง (新井, 1970) เพียงมิติเดียว ยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาททางสังคมของโทะชิโยะริกับบทบาททางวัฒนธรรมในงานเทศกาลทะเลอะโอะชิบิ ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงจะศึกษาโดยแนวคิดทางคติชนวิทยากับแนวคิดทางประวัติศาสตร์ควบคู่กัน

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาบทบาททางวัฒนธรรมในงานเทศกาลทะเลอะโอะชิบิและบทบาททางสังคมของโทะชิโยะริในช่วงกลางของสมัยเอโดะ

3. สมมุติฐานการวิจัย

การที่โทะชิโยะริเป็นผู้นำในกลุ่มผู้ประกอบการต่าง ๆ ในเทศกาล ถือเป็นบทบาททางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับการปกครองและการจัดระเบียบสังคมของแต่ละชุมชน โทะชิโยะริจึงเปรียบเสมือนมีฐานะเป็นผู้นำชุมชนด้วยเช่นกัน ซึ่งหมายความว่าบทบาททางสังคมของโทะชิโยะริไม่ได้ลดน้อยลงแต่อย่างใด

4. วิธีการศึกษา

วิธีการศึกษาในบทความนี้เป็นการศึกษาจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary document) เป็นเอกสารชิ้นต้น 「安井家文書」ที่ถูกเก็บไว้ในห้องเก็บของและห้องใต้หลังคาบ้านของตระกูลยะสึอิซึ่งเป็นผู้นำหมู่บ้าน (นะบุชิ) ในสมัยเอโดะ และเอกสารชิ้นต้น 「北野神社文書」 ที่ศาลเจ้าคิตะโนะ ซึ่งเป็นสถานที่จัดเทศกาล รวมทั้งหมดประมาณ 9,000 ฉบับ ซึ่งเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ซึ่งมีข้อมูลเกี่ยวกับเทศกาล การเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจของหมู่บ้านในสมัยเอโดะ

5. ผลการวิจัย

5.1 บทบาททางวัฒนธรรมของโทะชิโยะริในงานเทศกาลทะเลอะโอะชิบิ

5.1.1 รูปแบบพิธีกรรมที่ศาลเจ้าคิตะโนะ (北野神社)

ผู้คนในหมู่บ้านโทะคุมะรุถือว่าเทพเจ้าของศาลเจ้าคิตะโนะเป็นผู้คุ้มครองหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงมารวมตัวจัดงานเทศกาลทะเลอะโอะชิบิ เพื่อขอให้เทพเจ้าบันดาลให้เก็บเกี่ยวผลผลิตได้ดีและคุ้มครองให้ลูกหลานเติบโตใหญ่อย่างแข็งแรงมีบุตรหลานสืบสกุลต่อไป และที่ศาลเจ้าคิตะโนะนี้มีเอกสารชิ้นต้น 「武蔵国豊嶋郡徳丸郷天神宮紀」² เป็นบันทึกเกี่ยวกับประวัติการก่อสร้างศาลเจ้า กล่าวถึงความเป็นมาของการจัดเทศกาลทะเลอะโอะชิบิไว้ว่า ในสมัยก่อนได้เกิดโรคระบาดขึ้นในหมู่บ้านทำให้คนเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงได้สวดภาวนาต่อต้นพลัมเก่าขอให้หายจากโรค ซึ่งปรากฏว่าคำอธิษฐานนั้นสัมฤทธิ์ผลต่อมาชาวบ้านจึงได้สร้างศาลเจ้าคิตะโนะขึ้น โดยอัญเชิญเทพเจ้าจากศาลเจ้าคิตะโนะเต็มมังงุ (北野天満宮) มาสถิต ในวันขึ้นปีใหม่ของปี ค.ศ. 995 และได้เริ่มจัดงานเทศกาลทะเลอะโอะชิบิขึ้นตั้งแต่บัดนั้น จากข้อมูลชิ้นต้นที่เก็บไว้ในศาลเจ้าคิตะโนะชิ้นนี้ สรุปได้ว่า งานเทศกาลทะเลอะโอะชิบิ เริ่มต้นตั้งแต่ประมาณ 1000 ปีก่อน

งานเทศกาลที่จัดขึ้นที่ศาลเจ้าคิตะโนะมีมากมาย เช่น วันที่ 11 เดือน 1 (ปฏิทินจันทรคติแบบญี่ปุ่น) มีงานเทศกาลทะเลอะโอะชิบิ, วันที่ 1 เดือน 2 และวันที่ 14 เดือน 6 มีงานเทศกาลคางุระ (神楽), เดือน 5-6 และวันที่ 19 เดือน 9 มีงานเทศกาลชิซึไม (獅子舞) เป็นต้น (宮原, 1998) ซึ่งงานเทศกาลทะเลอะโอะชิบินี้มีความพิเศษมากกว่างานเทศกาลอื่นๆ เนื่องจากวันที่ 11 เดือน 1 ซึ่งเป็นวันที่จัดงานเทศกาลทะเลอะโอะชิบิ นั้น ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่สำหรับสังคมชาวนา เป็นวันที่ชาวบ้านอธิษฐานขอพรต่อเทพเจ้าให้พบพานแต่สิ่งดีๆ ตลอดทั้งปี ซึ่ง 大林กล่าวว่าสิ่งที่ชาวบ้านคาดหวังต่อเทพเจ้าในวันปีใหม่นี้คือการบันดาลให้หมู่บ้านมีแต่ความสงบสุขปราศจากโชคร้ายในหมู่บ้าน (大林, 1992)

5.1.2 รูปแบบพิธีกรรมสมัยเอโดะ

จากข้อมูลในหนังสือ “ชิชินจิเมโรคุ” (『四神地名録』)³ ที่ถูกเขียนขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 ที่กล่าวถึงการจัดงานเทศกาลทะเลอะโอะชิบิ ทำให้เราทราบว่ารูปแบบของงานเทศกาลที่เห็นในปัจจุบัน ที่จัดขึ้นโดยกลุ่มอนุรักษ์เทศกาลทะเลอะโอะชิบิที่ศาลเจ้าคิตะโนะ (北野神社田遊び保存会) ซึ่งกล่าวว่าเป็นรูปแบบที่

² 「武蔵国豊嶋郡徳丸郷天神宮紀」(北野神社文書) (『板橋区史』資料編 3 近世, No. 514, 922-924)

³ หนังสือนี้เรื่องภูมิประเทศ ถูกเขียนโดยนักภูมิศาสตร์ชื่อฟูรุคะวะ โคะโซเก็น (古川古松軒) ในปี ค.ศ. 1784.

ถูกอนุรักษ์ไว้และถูกสืบทอดมาตั้งแต่ปลายยุคสมัยเอโดะ ทั้งการรำและเพลงที่ร้องรวมถึงความหมายของสัญลักษณ์ต่างๆ (板橋区郷土資料館, 1997) กล่าวได้ว่าถึงแม้สังคมชาวนาเริ่มเสื่อมสลายตั้งแต่สมัยเอโดะ และสลายตัวลงในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 อาจส่งผลให้วัตถุประสงค์ในการจัดงานและความหมายของงานเทศกาลหะอะโอะชิบิที่มีต่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป แต่รูปแบบการจัดงานเทศกาลหะอะโอะชิบิที่ศาลเจ้าคิตะโนะนี้ได้รับการรักษารายละเอียดที่สะท้อนให้เห็นบทบาททางวัฒนธรรมและบทบาททางสังคมของโทะชิโยะริในสมัยเอโดะได้เป็นอย่างดี

5.1.3 โทะชิโยะริในฐานะผู้นำพิธีกรรม

งานเทศกาลหะอะโอะชิบิจัดขึ้นโดยผู้ที่ประกอบพิธีกรรมในงานเทศกาล ซึ่งเรียกว่ามะสึริชู รวมทั้งหมด 16 คน ดังข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินการของงานเทศกาลหะอะโอะชิบิที่ปรากฏในข้อมูลขั้นต้นที่เป็นเอกสาร「徳丸本村祭礼に付定(控)」⁴ ของตระกูลยะสึอิซึ่งเป็นนินชิวหรือผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านโทะคุมะรุ โดยมะสึริชูได้เขียนไว้ในข้อ 7 ว่า วันที่ 11 เดือน 1 ของทุกปี มะสึริชูต้องทำงานเทศกาล และเขียนไว้ในข้อ 8 ว่า ในวันที่ 12 มะสึริชูจะแจกจ่ายโมจิให้กับผู้ที่เคารพและศรัทธาต่อศาลเจ้าคิตะโนะ⁵

ในบรรดามะสึริชู 16 คนที่จัดงานเทศกาลหะอะโอะชิบิ จะมีผู้นำมะสึริชูในการประกอบพิธีกรรม 1 คน เรียกว่าโออินะโมะโตะ (大稲本) ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่นี้ก็คือโทะชิโยะริ และมีผู้ช่วยที่เรียกว่า โคะอินะโมะโตะ (小稲本) อีก 1 คน มะสึริชูที่นำโดย โออินะโมะโตะหรือโทะชิโยะริ จะทำพิธีกรรมที่เป็นการแสดงให้เห็นกระบวนการในการทำนาตลอดทั้งปี ซึ่งมีทั้งหมด 15 ขั้นตอน เช่น ทะอุจิ (田打ち การขุดดินเตรียมพื้นที่สำหรับทำนา), ชิโรกะกิ (代かき การวิดน้ำเข้านาและปรับพื้นที่นาให้เรียบ), ทะเนะมะกิ (種まき การหว่านเมล็ดข้าว), ทะอุเอะ (田植え การดำนา), อิเนะกะริ (稲刈り การเกี่ยวข้าว) และอินะมูระสึมิ (稲むら積み การซ้อมข้าว) เป็นต้น

พิธีกรรมที่แสดงกระบวนการของการทำนาตลอดทั้งปีในงานเทศกาลหะอะโอะชิบินี้ มะสึริชูจะใช้อุปกรณ์ที่ส่วนใหญ่ทำมาจากโมจิก่อนกลม เช่น ในพิธี

แสดงทะอุจิ (การขุดดิน) โออินะโมะโตะจะส่งต่อจอบที่ใช้โมจิติดไว้ที่ปลายไม้ให้กับโคะอินะโมะโตะเพื่อส่งต่อให้กับผู้มะสึริชูคนอื่นๆ เมื่อบรรดามะสึริชูรับจอบมาแล้วก็จะทำท่าแสดงการขุดดินในทีนาคที่ใช้กลองแทนนาข้าว และร้องเพลงประสานเสียงกันในขณะทำพิธีกรรม

諏訪 กล่าวว่ามีจอบเป็นผลผลิตจากแผ่นดินถือเป็นของขวัญจากเทพเจ้า โมจิจึงเป็นสัญลักษณ์ของเทพเจ้า (諏訪, 1994a) ดังนั้นจากกล่าวได้ว่า การที่โออินะโมะโตะหรือโทะชิโยะริ ส่งต่อจอบที่ทำจากโมจิที่มีสัญลักษณ์ของเทพเจ้าให้กับมะสึริชูคนอื่นๆ ก็คือการแสดงให้เห็นว่าโทะชิโยะริซึ่งเป็นผู้นำได้รับมอบอำนาจจากเทพเจ้าแล้วส่งต่ออำนาจนั้นไปยังมะสึริชูคนอื่นๆ นั่นเอง

และเมื่อพิจารณาความหมายของเนื้อเพลงที่มะสึริชูร้องประสานเสียงกันตลอดพิธีกรรม จะพบว่าเนื้อเพลงมีความหมายเกี่ยวกับการที่โออินะโมะโตะหรือโทะชิโยะริสั่งให้มะสึริชูเป็นผู้ใช้จอบศักดิ์สิทธิ์ที่นำนาปลูกข้าวบนทีนาของผู้คนในหมู่บ้าน เริ่มด้วยการทำนาในทีนาของเทพเจ้า ทีนาของชนชั้นผู้ปกครอง และชาวบ้านทั่วไปไปตามลำดับชนชั้นในสังคม⁶ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าโออินะโมะโตะ หรือ โทะชิโยะริอยู่ในชนชั้นที่สูงสุดและมีอำนาจสูงสุดที่จะควบคุมผู้คนทุกคนในชุมชน

5.1.4 สัญลักษณ์และความหมายในพิธีกรรม

พิธีกรรมในงานเทศกาลหะอะโอะชิบิที่เป็นการแสดงกระบวนการทำนานั้น ยังมีองค์ประกอบอื่นๆ ที่โออินะโมะโตะ จะเป็นผู้เรียกให้มาปรากฏตัว เช่น วัว, ชะโอะโทะเมะ (早乙女), ทะโรจิ (たろじ) และยะซุเมะ (やすめ) เป็นต้น ซึ่งแต่ละอย่างเป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายในพิธีกรรมดังนี้

ก) วัว

ในพิธีชิโรกะกิ (การวิดน้ำเข้านาและปรับพื้นที่นาให้เรียบ) โออินะโมะโตะจะเรียกมะสึริชูที่แสดงเป็นวัวให้เข้ามาในลานพิธี เพื่อที่จะถวายแด่เทพประจำนาข้าว (田の神) (折口, 1995) เหล่ามะสึริชูจะทำท่าทางให้เห็นว่ากำลังพยายามจะผูกอานวัวที่ทำจากโมจิซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเทพเจ้าที่ตัววัว เป็นพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการถวายวัวให้เป็นบริวารแด่เทพเจ้าเพื่อลดบันดาลให้เป็นวัวศักดิ์สิทธิ์ช่วยให้ชาวนาเก็บเกี่ยวได้ผลดี แต่ใน

⁴ 享保10年(1725)2月「徳丸本村祭礼に付定(控)」(安井家文書)(『板橋区史』資料編 3 近世, No. 515, 924-927)

⁵ Ibid. 926

⁶ เกี่ยวกับเนื้อเพลงที่มะสึริชูร้องประสานเสียงกันตลอดพิธีกรรม โปรดดู (板橋区郷土資料館, 1997)

พิธีนี้จะเป็นการแสดงให้เห็นว่าบรรดามะสิริซูไม่สามารถผูกอานได้เพราะวัวตัวอ้วนพี ที่ายที่สุดแล้วมีเพียงโออินะโมะโตะเท่านั้นที่สามารถผูกอานวัวได้สำเร็จ การแสดงในพิธีกรรมนี้ทำให้เห็นอำนาจที่แตกต่างกันระหว่างโออินะโมะโตะและมะสิริซูคนอื่นๆ กล่าวคือ พิธีกรรมนี้แสดงให้เห็นว่าโออินะโมะโตะมีความสามารถพิเศษเหนือกว่ามะสิริซูคนอื่นๆ

ข) ซะโอะโตะเมะ

ในพิธีทะอะอะ (การดำนา) โออินะโมะโตะจะเรียกเด็กชายที่เรียกว่าซะโอะโตะเมะเข้ามา และสั่งให้มะสิริซูช่วยกันยกเด็กชายขึ้นเหนือกลองที่เป็นสัญลักษณ์แทนนาข้าว การแสดงท่าทางที่เด็กชายถูกยกสูงขึ้นก็เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงการเจริญเติบโตสูงใหญ่ขึ้นเป็นการเปรียบกับการเจริญเติบโตสูงขึ้นไปของต้นข้าว ซึ่งอธิบายได้โดยแนวคิดความเชื่อเกี่ยวกับเวทมนตร์ (ไสยศาสตร์) ในแบบ sympathetic ที่ว่า สิ่งที่มีลักษณะเหมือนกันจะมีอิทธิพลต่อสิ่งที่เหมือนกัน หรือเชื่อว่าเราสามารถถ่ายทอดลักษณะของวัตถุหนึ่งไปยังอีกวัตถุหนึ่งที่คล้ายกันได้ (フライザー, 2004, 61) กล่าวคือเป็นภาพสะท้อนของความเชื่อที่ว่ากรยกซะโอะโตะเมะให้สูงขึ้นจะทำให้ต้นข้าวงอกงามสูงขึ้นในลักษณะเดียวกัน นอกจากนี้ 折口 ได้กล่าวเกี่ยวกับซะโอะโตะเมะว่า เป็นผู้หญิงที่เป็นบรืวารของเทพประจำนาข้าว และมีอิทธิฤทธิ์ในการทำให้ต้นข้าวงอกงาม (折口, 1995)

ค) ทะโรจิและยะซุเมะ

หลังจากขั้นตอนทะอะอะ (การดำนา) โออินะโมะโตะจะเรียกทะโรจิและยะซุเมะ ให้ปรากฏตัวขึ้น 折口 กล่าววาทะโรจิเป็นเทพประจำนาข้าว ในขณะที่ยะซุเมะเป็นเทพเจ้าโรโฮจิน (来訪神) ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่จะมาเยือนโลกมนุษย์เพียงปีละ 1 ครั้ง พร้อมกับนำความอุดมสมบูรณ์และความสุขมาให้ชุมชน ซึ่งทะโรจิได้ให้สัญญากับโรโฮจินว่า จะบันดาลให้การเก็บเกี่ยวได้ผลดีและมีลูกหลานมากมาย (折口, 1995) โดยการสัญญาของทะโรจิกับยะซุเมะในเทศกาลทะอะโอะโตะบิที่ศาลเจ้าคิตะโนะนี้ จะแสดงโดยการที่ยะซุเมะซึ่งกำลังตั้งครุฑทำท่ากอดรัดกับทะโรจิอย่างใกล้ชิดหรือบางครั้งอาจทำท่าทาง

ที่สื่อถึงการมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งท่าทางดังกล่าวนั้นอาจกล่าวได้ว่า เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงการมีลูกหลานมากมาย 諏訪 ได้กล่าวว่าการแสดงว่ามีเทพเจ้าโรโฮจินมาปรากฏตัวเป็นสัญลักษณ์สื่อให้เห็นว่าเวลาได้ย้อนกลับไปยังสมัยที่เริ่มสร้างชุมชน (諏訪, 1994b, 152-156) และเมื่อทะโรจิกับยะซุเมะหายไปก็หมายความว่าเวลาหมุนกลับมาในปัจจุบัน หมายถึงการเริ่มต้นใหม่อีกครั้งของชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมในงานเทศกาลทะอะโอะโตะบิที่ศาลเจ้าคิตะโนะ เป็นพิธีกรรมที่ทำให้รู้สึกว่ามีบ้านสามารถเริ่มต้นใหม่ได้ทุกปี เป็นพิธีกรรมที่ปิดเป้าทุกซ์และลบล้างปัญหาในปีที่ผ่านมา อีกทั้งยังได้รับความคุ้มครองให้เก็บเกี่ยวได้ผลดีและมีลูกหลานมากมายในปีใหม่ ทั้งนี้ความสงบสุขเหล่านี้เกิดขึ้นได้โดยการที่โออินะโมะโตะเป็นผู้เรียกทะโรจิและยะซุเมะให้มายังหมู่บ้าน ดังนั้นกลุ่มมะสิริซูโดยเฉพาะโออินะโมะโตะ ซึ่งเป็นผู้นำจึงมีบทบาทที่สำคัญมากสำหรับหมู่บ้าน นอกจากนี้สัญลักษณ์ต่างๆ ในพิธีกรรมยังแสดงให้เห็นว่า โออินะโมะโตะ หรือ โทะชิโยะริ ซึ่งเป็นผู้นำพิธีเป็นตัวแทนในการรับมอบอำนาจจากเทพเจ้าทำให้มีอิทธิฤทธิ์เสมือนเทพเจ้าเป็นผู้ที่มีความสามารถเหนือกว่าผู้อื่นและมีบทบาทสำคัญอยู่สำหรับชุมชน

5.2 บทบาททางสังคมของโทะชิโยะริในช่วงกลางสมัยเอโดะ

5.2.1 การลดบทบาทของโทะชิโยะริในการควบคุมมะสิริเม็นเต็ง (祭り免田)

ก่อนสมัยเอโดะ มะสิริซูมีสิทธิ์ในการใช้ที่นา ซึ่งเป็นพื้นที่ในการจัดงานเทศกาล ที่เรียกว่ามะสิริเม็นเต็ง (祭り免田) ซึ่งการมีสิทธิ์ใช้พื้นที่สำหรับการจัดงานเทศกาลในการปลูกข้าว และทำเป็นโมจิซึ่งเปรียบเสมือนของศักดิ์สิทธิ์จากเทพเจ้าแจกจ่ายให้กับชาวบ้าน ก็เท่ากับว่าเป็นการได้รับอำนาจจากเทพเจ้า และทำให้มะสิริซูมีชนชั้นที่เหนือกว่าชาวบ้านทั่วไป

แต่ต่อมาเมื่อปี ค.ศ.1710 ตระกูลโอะโนะ (大野) ได้รับมอบอำนาจจากตระกูลโยะชิเดะ (吉田) ซึ่งเป็นตระกูลผู้นำของลัทธิชินโต (神道) ให้เป็นผู้ควบคุมดูแลศาลเจ้าคิตะโนะ⁷ ทำให้เกิดข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิ์ในการ

⁷ 宝永7年(1710)12月14日「祠官許状」(北野神社文書)

ใช้พื้นที่นาระหว่างมะสึริชูกับตระกูลโอโนะขึ้นปี ค.ศ. 1725 และท้ายที่สุดได้มีการเปลี่ยนแปลงยกกรรมสิทธิ์ในการควบคุมดูแลมะสึริเม็นเต็งให้เป็นของตระกูลโอโนะที่เป็นผู้ดูแลศาลเจ้าคิตะโนะ ดังรายละเอียดที่ปรากฏอยู่ในข้อมูลขั้นต้น 「徳丸本村祭礼に付定(控)⁸」ที่เขียนไว้ในปี ค.ศ.1725 โดยมีเนื้อความที่มะสึริชูเขียนเกี่ยวกับมะสึริเม็นเต็งและงานเทศกาลทะอะโซะบิ อยู่ในข้อ 1 ของเอกสาร แปลโดยสรุปได้ดังนี้

เมื่อปีที่แล้วเกิดข้อขัดแย้งระหว่างมะสึริชูกับโอโนะเกี่ยวกับเม็นเต็ง(免田)สำหรับใช้ในงานเทศกาลที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณที่ศาลเจ้าคิตะโนะ ดังนั้นอินะฮันซะเอะมง(伊奈半左衛門)ซึ่งเป็นข้าราชการจากคิโอะคัง(代官) จากวังหลวงจึงได้เรียกให้ทั้งสองฝ่ายเข้าพบ และตัดสินให้เม็นเต็งตกอยู่ภายใต้กรรมสิทธิ์ของโอโนะซึ่งเป็นผู้ดูแลศาลเจ้า และให้จัดงานเทศกาลตามประเพณีที่เม็นเต็งโบราณ ทั้งสองฝ่ายเขียนได้ประทับตราลงนามในเอกสารยอมรับข้อตกลงร่วมกันว่า ตั้งแต่ปีใหม่ที่จะมีมาถึงจะร่วมมือกันจัดงานที่ศาลเจ้าคิตะโนะตามเดิมในวันขึ้นปีใหม่ในวันที่ 10 โดยให้โอโดริชู(大通衆) และโคะโดริชู(小通衆) นั่งตามตำแหน่งที่กำหนด⁹

การขอรับสิทธิ์เพื่อควบคุมดูแลศาลเจ้าเกิดขึ้นมากมายในช่วงต้นของศตวรรษที่ 18 ซึ่ง 井上 ได้กล่าวว่าการได้รับอนุญาตให้มีสิทธิ์ในการควบคุมศาลเจ้าจากตระกูลโยะชิตะ เป็นการแสดงถึงความสำเร็จ 3 ประการดังนี้

- 1) ผู้ที่ได้รับการอนุญาตในการควบคุมศาลเจ้าจะกลายเป็นผู้นำศาลเจ้า
- 2) ผู้ที่ได้รับการอนุญาตในการควบคุมศาลเจ้าจะได้รับมอบอำนาจบางส่วนจากไดเมียว(大名) ผู้เป็นมุลนาย
- 3) ผู้ที่ได้รับการอนุญาตในการควบคุมศาลเจ้า จะได้รับการยอมรับถึงสิทธิ์ในการควบคุมศาลเจ้าจากชาวบ้าน(井上, 1997, 2007)

ตระกูลโอโนะได้เรียกพื้นที่ในการทำนาคี้โดยชื่อใหม่ว่า เท็มจินเม็นเต็ง(天神免田) แทนมะสึริเม็นเต็ง¹⁰ ซึ่งมีความหมายว่าผืนนาของศาลเจ้าและเทพเจ้า การมีสิทธิ์ในการใช้พื้นที่ปลูกข้าว และทำเป็นโมจิแจกจ่ายให้กับชาวบ้าน ก็เท่ากับการได้รับอำนาจจากเทพเจ้าที่เหนือกว่ามนุษย์ปุถุชนทั่วไป ดังนั้นการที่ตระกูลโอโนะต้องการรับมอบสิทธิ์ในการควบคุมศาลเจ้าคิตะโนะรวมถึงมะสึริเม็นเต็ง หรือ เท็มจินเม็นเต็ง อาจเกี่ยวข้องกับบทบาททางสังคมในหมู่บ้าน กล่าวคือ เป็นความปรารถนาที่จะลดบทบาทของโยะชิโยะริและมะสึริชู พยายามที่จะโยกย้ายอำนาจที่อยู่เหนือกว่าชาวบ้านที่โยะชิโยะริมีอยู่นั้นมาเป็นของตน

5.2.2 โทะชิโยะริในฐานะผู้นำสูงสุดของพิธีกรรม

จากข้อมูลขั้นต้น 「徳丸本村祭礼に付定(控)」พบว่ามะสึริชูได้เขียนข้อกำหนดเกี่ยวกับระเบียบของมะสึริชูไว้ในข้อ 5 ว่าในวันที่ 10 ซึ่งเป็นคืนก่อนวันเทศกาลทะอะโซะบิ จะมีพิธีกรรมในช่วงเย็น ซึ่งโอโดริชูทั้ง 10 คนและภรรยาจะต้องไปที่ศาลเจ้า¹⁰ และในข้อ 6 เขียนไว้ว่าโคะโดริชูจะมาพร้อมทำพิธีกรรมในช่วงเย็น มีรายละเอียด ดังนี้คือ

⁶ ในวันเดียวกัน (คืนก่อนงานเทศกาล) โอโดริชูและโคะโดริชูทุกคนต้องมาศาลเจ้าและทำพิธีกรรมโดยโอโดริชูและโคะโดริชูต้องนั่งตามลำดับที่กำหนดไว้ โดยกำหนดเพิ่มเติมว่า ให้รักษาประเพณีการจัดลำดับที่นั่งดังตามรูปแบบดั้งเดิมสืบทอดไปจนถึงสมัยลูกหลาน ห้ามมิให้เปลี่ยนแปลง และห้ามโต้แย้งเกี่ยวกับลำดับที่นั่ง¹¹

คำว่า “โอโดริชู” และ “โคะโดริชู” ที่ปรากฏในเอกสารขั้นต้นก็คือ คำที่มะสึริชูใช้เรียกกันในกลุ่ม โดยแบ่งสมาชิกออกเป็นโอโดริชู 10 คน และโคะโดริชู 6 คน ซึ่งโอโดริชูอยู่ในลำดับขั้นที่สูงกว่าโคะโดริชู นอกจากนี้ยังเรียกผู้นำสูงสุดซึ่งอยู่ในกลุ่ม “โอโดริชู” ว่า

⁸ 享保10年(1725)2月「徳丸本村祭礼に付定(控)」(安井家文書)(『板橋区史』資料編 3 近世, No. 515, 924-927)
⁹ ⁽¹⁾、於当村天神社地ニ從往古仕來候祭入用之免田ニ付、去年申方及異論、度々御代官伊奈半左衛門様迄双方被召出、御詮義之上祭り免田社守方へ相渡シ、祭り之儀ハ古來格式仕來り候通、撰津守処ニ而急度相動可申旨被為仰付候、即証互ニ取替シ相濟候ニ付、來年正月方宮本撰津守処ニ而祭礼仕、格式前々之通相違無御座候、今今以後正月十日方大通・小通共出合、笠張可仕事 (ibid. 925-926)
¹⁰ ibid. 926
¹¹ ⁽⁶⁾、同日大通・小通衆中不殘出合、笠張先例之通可仕事附、例座之儀格式古來之通可令着座、然上者子々孫々ニ至迄、永々乱例座口論無之様ニ何茂堅可被相心得候事 (ibid. 926)

“โออินะโมะโตะ” และผู้นำในลำดับถัดมาว่า “โคะอินะโมะโตะ” ขณะที่ชาวบ้านจะเรียกเหมารวมว่า “มะสิริชู” ซึ่งการแบ่งคำเรียกสมาชิกในกลุ่มที่แตกต่างกันดังนี้ แสดงให้เห็นว่ากลุ่มมะสิริชูมีการแบ่งลำดับชั้นภายในกลุ่ม โดยมี “โออินะโมะโตะ” หรือ โทะชิโยะริเป็นผู้นำสูงสุด

5.2.3 มียะชะกับการกำหนดชนชั้นและ สืบทอดอำนาจในสังคม

ในเอกสารชั้นต้น「徳丸本村祭礼に付定(控)」ข้อที่ 9 มีการกล่าวถึงลำดับที่นั่งของมะสิริชู ในคืนวันที่ 10 ซึ่งเป็นคืนก่อนหน้าเทศกาลไว้ดังนี้

๑. รูปแบบลำดับการนั่งในวันที่ 10¹²

ผังกำหนดที่นั่งดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า มะสิริชู มีการกำหนดตำแหน่งการนั่งตามลำดับความสำคัญเพื่อบรมสการเทพเจ้า ซึ่งผังกำหนดที่นั่งนี้เรียกว่ามียะชะ (宮座) เป็นตำแหน่งที่นั่งเฉพาะกลุ่มผู้คนในหมู่บ้านที่ทำหน้าที่เป็นกรรมการดำเนินการจัดงานเทศกาล (福田, 2000) โดยตำแหน่งที่นั่งในมียะชะนั้นจะสะท้อนถึงสถานะภาพ

ทางสังคมในหมู่บ้าน ผู้ที่นั่งในตำแหน่งที่ดีที่สุด (菌部, 1993, 2002, 2017) หรือนั่งในตำแหน่งที่มีทิศทางที่ดีตามความเชื่อ หมายถึงการมีสถานะภาพอยู่ในลำดับชั้นที่สูงในหมู่บ้าน การกำหนดมียะชะเริ่มต้นตั้งแต่สมัยคามาคุระในช่วงหลังของศตวรรษที่ 12 และแพร่กระจายไปทั่วประเทศในศตวรรษที่ 15¹³

ในข้อมูล 「徳丸本村祭礼に付定(控)」 มีการระบุถึงข้อกำหนดต่างๆ รวมทั้งรายชื่อและที่นั่งของผู้บุกเบิกหมู่บ้านในการทำพิธีกรรม ทั้ง 16 คนอย่างชัดเจน โดยจะเรียงลำดับชื่อของบุคคลที่อยู่กลุ่มโอโดริชู 10 คนแรกแล้วต่อด้วยชื่อของบุคคลที่อยู่ในกลุ่มโคะโดริชูอีก 6 คน รวมถึงกำหนดที่นั่งให้โอโดริชูได้นั่งในทิศที่ดีกว่าคือทิศตะวันออกและทิศเหนือให้โคะโดริชูนั่งในทิศตะวันตกและทิศใต้โดยกำหนดที่นั่งตามลำดับความสำคัญในการทำพิธีกรรม เช่น โออินะโมะโตะ (ปรากฏชื่อในข้อมูลขั้นต้นว่ากชะเอะมง (権左衛門)) จะเป็นผู้ที่นั่งในตำแหน่งที่ดีที่สุดเรียกว่า “คะมิชะ (上座)” ตำแหน่งที่ตรงลงมาจะเป็นตำแหน่งของโคะโดริ ส่วนโอโนะ (ในข้อมูลขั้นต้นเรียกว่า เซตสึโนะคะมิ (撰津守) ที่เป็นผู้ดูแลศาลเจ้าถูกกำหนดที่นั่งในทิศที่ถือว่าเป็นอับมงคล

การแยกออกเป็นโอโดริชูกับโคะโดริชุนั้นเป็นการแบ่งกลุ่มตามการมีส่วนร่วมในการก่อตั้งหมู่บ้าน ซึ่งโอโดริชูคือกลุ่มผู้บุกเบิก ส่วนโคะโดริชูคือกลุ่มร่วมบุกเบิกที่เข้ามาในภายหลัง การแบ่งกลุ่มดังกล่าวเป็นการแสดงลำดับชั้นทางสังคม และมียะชะที่กำหนดแบ่งตำแหน่งที่นั่งตามลำดับของโอโดริชูกับโคะโดริชูซึ่งเป็นการกำหนดตำแหน่งตามความสำคัญในพิธีจึงเป็นการสืบทอดลำดับฐานะทางสังคมของสมาชิกแต่ละคนในมะสิริชู ดังนั้นจากที่มีการระบุไว้ในเอกสารชั้นต้นว่า ให้ยึดถือการกำหนดตำแหน่งที่นั่ง และต้องสืบทอดห้ามมิให้มีการเปลี่ยนแปลงนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นส่วนผลักดันให้มียะชะกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดลำดับอำนาจทางสังคมของมะสิริชุนั้นเอง

¹² (9)、十日笠張例座次第 (ibid. 926)

¹³ เกี่ยวกับมียะชะโปรดดู (安藤, 1960; 萩原, 1962; 原田, 1976; 肥後, 1970; 森岡, 1954; 高橋, 1978; 高牧, 1986; 竹田, 1977; 和歌森, 1953)

5.2.4 มียะชะกับบทบาททางสังคมของ โทะชิโยะริ

ในสมัยมุโระมะชิก่อนหน้าสมัยเอโอะ ผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยของหมู่บ้านโทะคุมะรุก็คือผู้ที่นั่งลำดับแรกในมียะชะซึ่งเป็นที่นั่งของโອอินะโมะโตะหรือ โทะชิโยะริ แต่เมื่อเข้าสู่สมัยเอโอะได้มีการแต่งตั้งนะนุชิขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านอย่างเป็นทางการแทนโทะชิโยะริ แต่อย่างไรก็ตามที่นั่งในมียะชะก็ยังเป็นของโອอินะโมะโตะหรือโทะชิโยะริอยู่ตามเดิม อีกทั้งนะนุชิซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านจากการแต่งตั้งในสมัยเอโอะก็ไม่มีตำแหน่งที่นั่งในมียะชะ เนื่องจากไม่ใช่ผู้บุกเบิกของหมู่บ้านโทะคุมะรุ แต่ถูกคัดเลือกโดยโชกุนในสมัยเอโอะ ดังนั้นนะนุชิจึงไม่ได้รับสิทธิ์ให้เข้าร่วมพิธีกรรมในคืนก่อนหน้าเทศกาลทะอะโสะบิ และจากการที่โອโนะที่เป็นผู้ดูแลศาลเจ้า ถูกกำหนดให้ที่นั่งในทิศที่เป็นอับมงคล และนะนุชิซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านไม่มีตำแหน่งที่นั่งในมียะชะแสดงให้เห็นว่านะนุชิหรือผู้ใหญ่บ้านและโອโนะถูกจัดเป็นคนนอก แตกต่างจากโອอินะโมะโตะหรือโทะชิโยะริ และมะสิริชูที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับหมู่บ้านโทะคุมะรุอย่างลึกซึ้ง มาตั้งแต่สมัยมุโระมะชิ โອอินะโมะโตะหรือโทะชิโยะริ จึงมีอำนาจเป็นผู้สืบทอดระเบียบตามมียะชะ และถือว่าเป็นชนชั้นที่อยู่เหนือกว่าทั้ง ตระกูลโອโนะและนะนุชิ จึงกล่าวได้ว่ามียะชะเป็นการสืบทอดระเบียบของหมู่บ้านโทะคุมะรุของสมัยมุโระมะชิ และเป็นการสืบทอดอำนาจทางสังคมของโອอินะโมะโตะ หรือ โทะชิโยะริ นั้นเอง

5.3 บทบาทในการบริหารจัดการหมู่บ้านของ โทะชิโยะริ

5.3.1 ศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในหมู่บ้าน

เนื่องจากเทศกาลทะอะโสะบิ นั้น มะสิริชู โดยเฉพาะโອอินะโมะโตะเป็นผู้ถือครองสัญลักษณ์ของเทพเจ้า และเป็นตัวแทนของเทพเจ้า เป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์สำคัญในการปัดเป่าทุกข์ทำให้หมู่บ้านเริ่มต้นสิ่งดีๆ ได้ใหม่ในทุกปี ผู้คนในหมู่บ้านที่เคารพและศรัทธาต่อศาลเจ้าทุกคนจึงรับรู้ถึงความพิเศษของโทะชิโยะริ

รับรู้ความหมายเชิงสัญลักษณ์ว่าโອอินะโมะโตะหรือ โทะชิโยะริ เป็นบุคคลพิเศษที่สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจของบรรดาชาวบ้านที่เคารพและศรัทธาต่อศาลเจ้า และจากข้อมูลขั้นต้นเกี่ยวกับบัญชีรายรับรายจ่ายระหว่างปี ค.ศ. 1837 ถึง ค.ศ. 1865¹⁴ พบว่ามะสิริชูมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางในการเก็บเงินจากผู้คนที่เคารพและศรัทธาต่อศาลเจ้าเพื่อทำบุญต่อศาลเจ้าคิตะโนะเป็นประจำทุกปี ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ผู้คนในหมู่บ้านมีจิตสำนึกร่วมกันผ่านสัญลักษณ์ความเป็นตัวแทนเทพของโອอินะโมะโตะ

5.3.2 อำนาจในการบริหารจัดการหมู่บ้าน ของโทะชิโยะริ

โทะชิโยะริจะเป็นผู้ช่วยนะนุชิหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในขณะที่โโตรีชูคนอื่นๆ จะเป็นหัวหน้าของกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้านในสมัยเอโอะ โดยผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและหัวหน้าของกลุ่มในหมู่บ้านจะประชุมร่วมกันเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาของผู้คนในหมู่บ้าน รวมถึงการบริหารจัดการเรื่องต่างๆ ในหมู่บ้าน แล้วจะส่งรายงานสรุปมติที่ประชุมและข้อเสนอต่างๆ ต่อนะนุชิ ในภายหลัง¹⁵ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการตรวจสอบการทำงานของนะนุชิหรือผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งแสดงให้เห็นว่านะนุชิหรือผู้ใหญ่บ้านไม่ใช่บุคคลที่มีอำนาจเด็ดขาดในการบริหาร แต่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านกลับเป็นผู้มีอำนาจในการบริหาร ดังตัวอย่างที่ปรากฏในเอกสารชิ้นต้นว่าเมื่อปลายสมัยเอโอะผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านได้ปฏิรูปที่ดินที่รกร้างและฟื้นฟูให้เป็นพื้นที่นาที่สามารถทำนาได้ แต่นะนุชิหรือผู้ใหญ่บ้านไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิรูปที่ดินแต่อย่างใด¹⁶ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าแม้แต่ในสมัยเอโอะที่มีการแต่งตั้งนะนุชิหรือผู้ใหญ่บ้านก็ตาม อำนาจในการบริหารหมู่บ้านของกลุ่มผู้บุกเบิกหมู่บ้านโทะคุมะรุซึ่งมีโทะชิโยะริเป็นผู้นำก็ยังคงอยู่

6. บทสรุป

จากการศึกษาเกี่ยวกับบทบาททางสังคมของโทะชิโยะริ ในงานเทศกาลทะอะโสะบิ โดยใช้แนวคิดทางคติชนวิทยาควบคู่กับแนวคิดทางประวัติศาสตร์ ดังกล่าวข้างต้น ทำให้เห็นได้ว่า การประกอบพิธีกรรมในเทศกาลของหมู่บ้าน

¹⁴ 「天保8年(1837)から元治2年(1865)勘定過不足帳」(安井家文書)

¹⁵ 正徳3年(1713)12月「徳丸本村年貢内割・村入目割・秋内検見につき組頭衆一札」(安井家文書)(『板橋区史』資料編3 近世, No. 292, 602-603)

¹⁶ 文久2年(1862)4月「徳丸原入会芝畑開発出願費用につき議定書」(安井家文書)(『板橋区史』資料編3 近世, No. 141, 292)

ก็มีความเกี่ยวข้องกับลำดับชั้นและการจัดระเบียบทางสังคม การเป็นผู้นำพิธีกรรมนั้นจึงหมายถึงการมีลำดับชั้นที่มีอำนาจ ในการควบคุมสังคม ดังนั้นถึงแม้จะมีสถานะภาพเป็นเพียง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แต่การมีสถานะภาพเป็นผู้นำพิธีกรรม นำมาซึ่งอำนาจในการควบคุมสังคม หมายความว่า บทบาททางสังคมของโทะชิโยะริในยุคกลางนั้นไม่ได้

ลดน้อยลงแต่อย่างใด จากการศึกษาข้างต้นทำให้เห็นว่า การศึกษาเกี่ยวกับสังคมและการปกครองของหมู่บ้าน จำเป็นต้องใช้มุมมองทางวัฒนธรรมกับมุมมองทาง ประวัติศาสตร์ควบคู่กัน ด้วยวิธีนี้จะช่วยให้เห็นถึง ระเบียบของสังคมรวมถึงลำดับอำนาจในหมู่บ้านที่เป็น คลื่นใต้น้ำอยู่ในระบบการปกครองอย่างชัดเจนขึ้น

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] 安藤精一. (1960). 『近世宮座の史的的研究』. 東京:吉川弘文館.
- [2] 新井恒易. (1970). 『中世芸能の研究』. 東京:新読書社.
- [3] エドワード .P. トムスン (E.P. Thompson). (1982). 「ラフミュージック」 二宮宏之 ・ 樺山紘一・福井憲彦(編). 『魔女とシャリヴァリ』(79-138). 東京:新評論.
- [4] 藤木久志. (1998). 『戦国の作法』. 東京:平凡社 . (初出 1987 年).
- [5] 福田アジオ. (2000). 「みやざ 宮座」 『日本民俗大辞典』下. 東京:吉川弘文館.
- [6] 井上智勝. (1997). 「地域社会における吉田神道の受容-宗源宣旨の授受を中心に」 『日本史研究』 416: 48-66.
- [7] _____. (2007). 『近世の神社と朝廷権威』. 東京:吉川弘文館.
- [8] 板橋区立郷土資料館編. (1997). 『田遊び:農耕文化と芸能の世界』. 東京:板橋区立郷土資料館.
- [9] 勝俣鎮夫. (1996). 『戦国時代論』. 東京:岩波書店.
- [10] 大林太良. (1992). 『正月の来た道』. 東京:小学館.
- [11] 折口信夫. (1995). 「田遊び祭りの概念」 『折口信夫全集 3 』. 東京:中央公論社. (初出 (1929). 『民俗芸術』 2 (9))

- [12] 澤登寛聡. (2000). 「割本制と郷村の自治秩序—寛文・元禄期の武蔵国多摩郡三田領吉野家の管轄地域を素材として—」 『法政史学』 54 : 1-47.
- [13] _____. (2010) 『江戸時代自治文化史論——揆・祭礼の集合心性と地域・国制の秩序』 . 東京:法政大学出版局.
- [14] 諏訪春雄. (1994 a). 『日中比較芸能史』 . 東京:吉川弘文館.
- [15] _____. (1994 b). 「日中稲作芸能の比較」 諏訪春雄・川村湊 (編), 『アジア稲作民の民俗と芸能』 (133-156). 東京:雄山閣.
- [16] 菌部寿樹. (1993). 「中世村落の諸段階と身分」 『歴史学研究』 651: 73-82.
- [17] _____. (2002). 『日本中世村落内身分の研究』 . 東京:校倉書房.
- [18] _____. (2017). 「中世村落史研究と信仰・儀礼—歴史学と民俗学のはざまから—」 『山形県立米沢女子短期大学生活文化研究所報告』 44 : 25-38.
- [19] 高橋統一. (1978). 『宮座の構造と変化—祭祀長老制の社会人類学的研究』 . 東京:未来社.
- [20] 高牧実. (1986). 『宮座と村落の史的研究』 . 東京:吉川弘文館.
- [21] 竹田聴洲. (1977). 『村落同族祭祀の研究』 . 東京:吉川弘文館.
- [22] 萩原龍夫. (1962). 『中世祭祀組織の研究』 . 東京:吉川弘文館.
- [23] 原田敏明. (1967). 『村祭りと座』 . 東京:中央公論社.
- [24] 肥後和男. (1970). 『宮座の研究』 . 東京:弘文堂.
- [25] フレイザー. J. G. (2004). 『金枝篇』 <第一巻：呪術と王の起源(上)> (The Golden Bough) (神成利男 訳). 東京:国書刊行会. (原著 1906 年)
- [26] 本田安次. (1967). 『田楽・風流1』 . 東京:木耳社.
- [27] 水本邦彦. (1987). 『近世の村社会と国家』 . 東京:東京大学出版会.
- [28] _____. (1993). 『近世の郷村自治と行政』 . 東京:東京大学出版会.
- [29] 宮原浩. (1998). 「幕末期徳丸本村の年中行事」 『板橋区立郷土資料館紀要』 12: 29-45.
- [30] 森岡清美. (1954). 「村落の階級構造と宮座」 『社会科学論集:東京教育大学文学部紀要』 1: 110-161.
- [31] Radcliffe-Brown, A. R. (1952). Structure and function in primitive society, essays and addresses; London: Cohen & West.

- [32] イヴ=マリ・ベルセ (Yves Marie Berce). (1980). 『祭りと叛乱—16～18世紀の民衆意識—』 (井上幸治監訳). 東京:新評論.
- [33] 和歌森太郎. (1953). 「宮座の解消過程—奥能登の頭屋制を中心として—」 『日本民俗学』 1(2): 1-17.
- [34] 若曾根了太 「江戸時代前・中期の入会地と地域秩序: 武蔵国豊島郡峡田領「赤塚郷六か村」の自治と徳丸原をめぐる」 『法政史学』 60: 82-102.

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณอาจารย์สร้อยญา คงจิตต์ หัวหน้าศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นอย่างสูงที่ได้กรุณาตรวจสอบความถูกต้องของภาษาไทยและเนื้อหา รวมทั้งข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่องานชิ้นนี้

หน่วยงานผู้แต่ง: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Affiliation: Eastern Language Department, Faculty of Humanities, Chiang Mai University

Corresponding email: ryota5.bkk@gmail.com